

Kunnskapsdepartementet

Oslo, 12.6.2017

Deres ref. 17/340

Vår ref. AM

Høringsuttalelse - Forslag til ny generell del av læreplanverket for grunnsopplæringen som skal erstatte gjeldende Generell del og Prinsipper for opplæringen

Vi slutter oss til departementets ambisjon om å oppdatere og videreutvikle læreplanverket for grunnsopplæringen. Ny kunnskap og nye kulturelle, samfunnsmessige og naturgitte forhold krever at skolen og dens selvforståelse i form av læreplaner revideres og gis nytt innhold. Mange av formuleringene i planutkastet er gode, og teksten som helhet gir et bredt bilde av skolens rolle i samfunnet. Vi mener imidlertid at utkastet til ny generell del i for liten grad reflekterer oppdatert innsikt om den kompleksitet som preger pedagogikkens teori og praksis. Mens den nåværende generelle delen viser til idealer og dilemmaer på en mindre instrumentalisert og mer sammensatt måte, representerer det nye forslaget etter vårt skjønn en forenkling av tenkningen omkring opplæringens oppgaver og vilkår. Vi blir sittende igjen med spørsmålet: Hvordan skal en skole bygget på en slik verdimeisig og pedagogisk plattform kunne bidra til å løse samfunnets, naturens og enkeltindividets komplekse utfordringer?

Om å uttrykke skolens verdier og grunnleggende målsetninger

Et stort problem for skolen er at den ofte blir tatt for å være en universell løsning på nåtidens sosiale, miljømessige og økonomiske problemer. Vi mener mange av formuleringene i den nye planen bunner i en for enkel forståelse av skolens utfordringer og rammevilkår. Det kan være en form for politisk ansvarsfraskrivelse og samtidig skape grunnlag for sydebukktenkning dersom skolen gis utopiske oppgaver. En ting er å uttrykke målsetningene, noe annet å håndtere og innfri dem. Skolen, som på mange måter speiler og reflekterer samfunnet, har ikke virkemidler til å realisere utopier, men må gjøre sitt beste i møte med tidens til dels komplekse utfordringer og dilemmaer. For at skolen ikke alltid skal komme til kort overfor et utopisk mandat, trenger den å forstås med større ydmykhet og med større solidaritet. Den generelle delen i læreplanen bør kunne uttrykke de idealer skolen skal arbeide for å oppnå og samtidig vise innsikt i slike dilemmaer som preger oppvekst, utvikling og læring.

De ofte gjentatte formuleringene i planutkastet der aktørene i skolen på ulike måter «må» eller «skal» handle slik eller slik preger teksten i for stor grad. Store og sammensatte forhold behandles med enkle formuleringer som ikke anerkjenner oppgavens kompleksitet. På side 10 heter det eksempelvis om elevene at «Alle må lære å samarbeide, fungere sammen med andre og utvikle evne til medbestemmelse og medansvar». På side 12 står det at «Skolen skal utruste den enkelte med motivasjon for, holdninger til og strategier for livslang læring». Slike formuleringer finnes det mange av i planteksten. Vi stiller oss kritiske til slike uttrykksformer som på en enkel måte fremsetter

imperativer om hva og hvordan skolens overordnede målsetninger skal oppnås. Satt på spissen kan dette lignes med å sette opp en liste over alt som er ønskelig for skolen, og så gjøre denne listen til en forskrift som påbyr aktørene å realisere ønskelisten. Lettvint og kanskje effektivt på kort sikt, men hva kan konsekvensen bli for skolen som skal eksistere under en slik forskrift? Det er vanskelig å være uenig i utsagn som dette fra side 15 i forslaget: «Alle elever skal få tid til å utforske dybden i ulike fagområder» og «Skolen skal være et inspirerende sted for læring og utvikling», men hva er realiteten bak slike utsagn i en forskrift, og hva blir konsekvensene dersom aktiviteter på skolen i en periode ikke er inspirerende og elevene ikke får tid til å utforske i dybden?

Vi mener skolen ville være bedre tjent med en generell del som beskriver idealer og målsetninger deskriptivt og ikke som imperativer. Vi foreslår en kritisk gjennomgang av de formuleringene der skolens aktører «må» eller «skal» oppnå bestemte resultater. Disse bør skrives om i et beskrivende språk som både gir tydelig retning og som anerkjenner utfordringer og dilemmaer. I planens forord står det «Den overordnede delen av læreplanverket beskriver det forpliktende grunnsynet som skal prege og støtte pedagogisk praksis i skolen». Ja, men et forpliktende grunnsyn er noe annet enn forpliktende imperativer. Departementet presenterer dette nye forslaget som et verdiløft. Etter vårt skjønn innebærer et verdiløft langt mer enn kun å gi enkle bud om alt skolens aktører skal få til. Det kreves visjoner, ydmykhet og innsikt for å gi verdier løft.

Etikk og etisk bevissthet

Vi er kritiske til en ensidig forståelse av skolens etiske utfordringer som i hovedsak legger vekt på etikk som dømmekraft og som bevissthetsfenomen. På side 6 står det eksempelvis «Etisk bevissthet er nødvendig for å være et reflektert og selvstendig menneske i samfunnet og en forutsetning for å ivareta og videreutvikle demokratiet. Opplæringen skal bidra til at elevene blir fortrolige med etiske problemstillinger, og at de utvikler evnen til å gjøre etiske vurderinger». Alle steder hvor etikk blir nevnt i planutkastet er det bevissthet og evnen til dømmekraft som tiltales. Etikks betydning for skolen er imidlertid langt større enn dette. En faglig forståelse av etikk rommer langt flere aspekter enn det rent bevissthetsmessige. En dyds-etisk, omsorgs-etisk og nærhets-etisk forståelse av relasjonene på skolen hører etter vårt skjønn med i en forståelse av skolens etiske ansvar og muligheter til å være et sted for etisk dannelse og utvikling. En ensidig fokusering på dømmekrafts-etikk minner om Lawrence Kohlbergs forskning på 60- og 70-tallet, en tilnærming til etisk utvikling som i dag regnes som utdatert og utilstrekkelig.

Synet på naturen

På side 7 står det at elevene «skal få rike muligheter til å se naturen som en kilde til nytte, opplevelse og glede, god helse og læring. Skolen skal bidra til at elevene utvikler en forståelse av hva det innebærer å vise respekt for naturen, og bygge motivasjon for og vilje til å ta vare på miljøet». Her og andre steder i planteksten fremkommer naturen som noe menneskene har nytte av og som derfor må vernes og ivaretas. Dette representerer et, etter vårt skjønn, instrumentelt og antroposentrisk natursyn som i for liten grad favner en oppdatert forståelse av helheten i naturen og menneskets rolle i denne helheten. Vi foreslår å inkludere formuleringer som i større grad likestiller menneskets verdighet med en tilsvarende verdighet hos dyr, planter, landskaper og økosystemer.

Synet på kunnskap

På side 11 står det «Kunnskap innebærer å kjenne til og forstå fakta, begreper, teorier, ideer og sammenhenger innenfor ulike fagområder og temaer». På samme måte som planens fremstilling av etikk og natur er forenklet og ensidig, gjenspeiler denne formuleringen et avgrenset og lite oppdatert

syn på kunnskap. I dag finnes det detaljert kunnskap om kunnskapens tause, kroppslige, sosiale og kulturelle aspekter. Et ensidig kognitivt kunnskapssyn tar ikke høyde for alle de formene for kunnskap som aktiveres under elevenes læring og utvikling. Vi foreslår at teksten kompletteres til å inkludere kunnskapens tause, kroppslige, sosiale og kulturelle sider.

Helse

Vi foreslår å bytte begrepet ut *folkehelse* med den enklere formen *helse*. Begrunnelsen for dette er at elever vil kunne oppleve folkehelse som et mer fjernt fenomen, mens helse er mer konkret og handler om alt fra levekår, ernæring og mediehverdag til naturforhold og ulykker. Helse angår både fellesskapet og den enkelte, mens folkehelse som ord mer betoner helsen som et gruppefenomen.

Profesjon

På side 17 står det: «Profesjoner har et felles verdigrunnlag og en felles forsknings- og erfaringsbasert kunnskapsbase». Sett bort fra det upresise språket i denne setningen, representerer en slik fremstilling en forenkling og et delvis utdatert syn på profesjonenes oppgaver og virke. Forskningen på profesjoner inkluderer langt flere perspektiver på hva som er profesjonenes bidrag, utgangspunkt og rammevilkår. Vi foreslår at denne setningen omformuleres.

Progresjon

Vi savner at begreper som kunnskap, læring og utvikling tydeligere knyttes til progresjon. Nettopp fordi skolen skjer over tid er det nødvendig å inkludere progresjonen i forhold til dannelse, faglæring, selvinnsikt, kroppslige og sosiale aktiviteter, for å nevne noen. Så å si alt som skjer på skolen har sin plass i et progresjonsperspektiv. Hendelser og kunnskaper bygger på fortiden og muliggjør noe nytt i fremtiden. Progresjon kan sies å være en metode for å binde fortid og fremtid sammen på en god og reflektert måte. Vi foreslår at begrepet progresjon inkluderes langt flere steder i planteksten.

Andre forhold

Vi mener at teksten bør omarbeides slik at det blir mindre detaljstyring, færre instrumentelle føringer og mer utsyn og orientering i forhold til skolens mangfold av oppgaver. Vi mener også at barne- og ungdomstidens egenverdi i større grad bør anerkjennes. Elevene lever en viktig del av sine liv mens de går på skolen. Skolen er ikke kun en forberedelse til fremtiden, men representerer også et viktig livsavsnitt i seg selv. Vi mener at verdien av barn og unges lek ikke er tilstrekkelig inkludert i planteksten. Likeledes bør kunst og estetiske fag inkluderes tydeligere både i kraft av sin egenverdi som livsberikende erfaringer og som nyttige bidrag til variasjon, tverrfaglighet, fordypning, trivsel og allsidig læring og utvikling.

Konklusjon

Planens delvis instrumentelle, ensidige og forenklete fremstilling av skolens situasjon og oppgaver kan sammenfattes i et overordnet dilemma og paradoks: Hvordan skal denne planen kunne fungere som retningsgiver for skolens komplekse utfordringer og oppgaver? Når planen i så stor grad uttrykker enkle og instrumentelle føringer for skolen, hvordan skal den da kunne være til ekte inspirasjon og til reell nytte for skolen? I for liten grad er planutkastet bygget på faglig oppdatert kunnskap eller på fornyende perspektiver. Det er lite å strekke seg etter rent forståelsesmessig, lite

innovasjon, få formuleringer som berører noen grenser eller sier noe nytt. Læreplaner revideres relativt ofte. Derfor kan de utformes sterkere som tidsbidrag, være tydeligere og mer forskningsoppdatert på temaer som gjelder nå. Vi anbefaler at pedagogisk og forskningsbasert innsikt i større grad preger utformingen av planen.

Arve Mathisen